



KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 15 (Nisan/April 2024), s. 1157-1169.

Geliş Tarihi-Received: 18.01.2024

Kabul Tarihi-Accepted: 16.03.2024

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1422262

Mudurnu Tığ Oyaları ve Nurdan Çakır Öz Koleksiyonu

Mudurnu Crochet Oya's and Nurdan Çakır Öz Collection

Gülten KURT*

Öz

Geçmişle bugünü birbirine bağlayarak maddi ve manevi değerlerimizin bütününi oluşturan kültür, bir ülkenin kendine özgü kimliğini kazandıran gelenek görenek, örf ve adetlerini bünyesinde barındırmaktadır. Orta Asya kültürüyle başlayan ve zengin Anadolu kültürü içerisinde şekillenen, karakteristik özelliklerini koruyarak günümüze kadar gelen zengin el sanatları ürünleri yaşam şeklimizi, duygu ve düşüncelerimizi yansıtan en somut örneklerdir. Yüzyıllar boyu ihtiyaçları doğrultusunda yapıp ortaya koyduğu ve kullandığı nesnelere sanatıyla damgalayan Türkler, bu özelliği ile incelik ve zarafetin en güzel örneklerini günlük ihtiyaçlarına ve giyim kuşam malzemelerine yansıtmışlardır.

Süsleme ve süslenmek amacıyla kullanılan ve üretilen Türk el sanatlarının sosyo-kültürel açıdan en önemli özellikleri şöyle özetlenebilir: İletişim aracı olarak Türk halkının üstün zevkini, zekâsını, incelik ve yaratıcılığını yansıtan, duygularını, iç dünyasını, yaşadığı hayatın izlerini kolaylıkla aktarmasını sağlayan en önemli araçlardan biridir. Özellikle ince örgüler sınıfında yer alan oylar, renkler, motifler, çevreler, birer nağme ve sözsüz iletişim aracı olarak kullanılmıştır. Bugün sandıklardaki yerini koruyan ve yapılan araştırmalarla tespit edilerek kayıt altına alınmayı bekleyen oylar, kadınlarımızın duygu ve düşüncelerini aksettiren somut örneklerin en zengin ve güzelliklerini oluşturmaktadır.

Oylar işlendikleri araçlara göre iğne oyları, tığ oyları, mekik oyları vb. isimlerle anılırlar. Yörelere göre tek bir araç veya iki aracın kullanıldığı farklı tekniklerle yapılan örnekler bulunmaktadır. Bu çalışma alan araştırması yöntemiyle, Nurdan Çakır Öz annesi tarafından kızına çeyiz amacıyla yapılan koleksiyonundaki oylar içinde bulunan tığ oyları bu araştırmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır. Bolu ili Mudurnu ilçesi tığ oyası örnekleri teknik, renk motif ve kompozisyon özellikleri açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: El Sanatları, oya, tığ, Mudurnu.

Abstract

Connecting the past and current time and forming the whole of the worldly and spiritual values, culture bares the traditions and customs making a country attain its own identity. Rich handicraft arts starting with the Central Asian culture, formed within the rich Anatolian culture and reaching the current time by preserving its characteristics are the most tangible examples reflecting our feelings and thoughts. For centuries, Turks, putting a seal on almost everything with the art they produced in line with their needs, have reflected the best

* Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, e-posta: gultenkurt@ibu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8998-0281.

examples of gracefulness and delicacy with this characteristic on their daily needs and clothing.

The most significant features of Turkish handicraft arts which are used and produced for the purpose of decoration and adornment in socio-cultural terms could be summed as follows: As a communication tool, it is one of the most important tools reflecting the superior taste, intelligence, delicacy and creativity of Turkish people, providing the transfer of their feelings, inner world and the tracks of the life they live in an easy way. In particular, the oyas (laces) considered in the category of fine knitting, colours, motives, borders are all used as a tune and a nonverbal communication tool. Today, oyas which hold their own in the chests and wait for to be registered with a determination by means of researches carried out, form the richest and most beautiful, tangible examples transferring the feelings and thoughts of our women.

Depending on the tools they are made, oyas are called such different names as needle, crochet, shuttle etc. There are some examples made with different techniques varying in different regions where one or two tools are used. The sampling group of the current study, carried out with the survey method, is made up of the crochet oyas among the oyas taking place in the collection of Nurdan Çakır Öz, which was made by the mother for her daughter. The samples of crochet oyas in the city of Bolu, town of Mudurnu were investigated in terms of their technique, colour, motive and composition features.

Keywords: Handicraft arts, crochet oya, Mudurnu.

Giriş

İnsan içinde yaşadığı toplumun karakteristik özelliğini taşıırken aynı zamanda kültürel özelliğinin de bir parçası konumundadır. Geçmişle günümüzü birbirine bağlayan doğum, çocukluk, evlilik ve ölüm gibi geleneğimiz, göreneğimize bağlı uygulamalarımız kendi kültürümüzün maddi ve manevi değerlerini oluştururken bireyleri ve toplumu birbirine bağlayan unsurlardır. Yüzyıllar boyu ihtiyaçları doğrultusunda ürettiği her şeyi sanatıyla damgalayan Türkler, bu özelliği ile incelik ve zarafetin en güzel örneklerini günlük ihtiyaçlarına ve giyim kuşam malzemelerine yansıtılmışlardır. Orta Asya kültürüyle başlayan ve zengin Anadolu kültürü içerisinde şekillenen, karakteristik özelliklerini koruyarak günümüze kadar gelen zengin el sanatları ürünleri kültürümüzü yansıtan somut örneklerdir. Kurumsal bir eğitim almadan, dededen, nineden, babadan, anadan öğrenilen ev ve çarşıda bir iş, bir uğraş olarak uygulanan sanat dallarının çoğu tekrarlanan kolektif çalışma ürününden oluşmaktadır (Barışta, 2005, s.14). Süsleme ve süslenmek amacıyla kullanılan ve üretilen Türk el sanatlarının sosyo-kültürel açıdan en önemli özellikleri şöyle özetlenebilir: İletişim aracı olarak Türk halkının üstün zevkini, zekasını, incelik ve yaratıcılığını yansıtan, duygularını, iç dünyasını, yaşadığı hayatın izlerini kolaylıkla aktarmasını sağlayan en önemli araçlardan biridir. El Sanatları: bir işçinin elleriyle ya da araç kullanarak işlem süresince kontrol altında oluşturduğu yararlı ve süsleyici özellikte ürünü ifade eden bir terimdir (Barışta, 2005, s.14).

El Sanatları, Türk insanının doğadan aldığı ilhamla, kendi duygu ve düşüncelerini teknik el becerisiyle şekillendirerek meydana getirdiği güzelliğin dışı vurumudur. Doğada var olan canlıların her biri kendine özgü bir yapının içerisinde eşsiz bir güzelliğe sahiptir. İnsanı doğadaki diğer canlı türlerinden ayıran bir özelliğın de sanat eseri üretmesinin olduğu söylenir (Ezici, 2005, s.122). Dolayısıyla el sanatları ürünlerinin meydana gelmesinde de doğa Türk insanına en büyük ilham kaynağını oluştururken, kültürel sürecimizle birlikte oldukça zengin teknik, renk, malzeme ve ürün çeşitliliğine sahiptir. Bu çeşitlilik ve özellikler bölgelere ve yörelere göre de farklılıklar göstermektedir. Üretim ve tüketim açısından el sanatları ürünleri, süs ve hediyelik eşya yapan, işçileri ailedeki fertlerle, bazı durumlarda çok az sayıda çırakları olan, sahibinin üretime doğrudan doğruya katıldığı sanat koludur (Barışta, 200:15). Atölye ve ev ortamlarında ihtiyaca yönelik olarak veya sipariş üzerine yapılan el sanatları ürünleri

yapıldıkları hammaddeden, kullanılan araç ve tekniğe, kullanım yeri özelliklerine göre çeşitlilik göstermektedir.

Fakat günden güne gelişen teknolojiyle birlikte, sınır tanımayan endüstriyel ürünlerin üretimi ve çeşitliliği insanların ve toplumların yaşam tarzlarıyla birlikte beğenilerini zevklerini ve tercihlerini de değiştirmektedir. Zengin ve köklü değerlere sahip Türk Milletinin kültürel maddi ve manevi değerlerinin “modası geçmiş” tabirinden kurtularak korunma çabaları bu mirasın gelecek kuşaklara aktarılması gerekliliğinin önemini ortaya koymaktadır. Yaşadığımız yüzyılda endüstri ürünlerinin artmasıyla birlikte el sanatları ustalarının, üretime ve ekonomik sebeplere dayalı olarak taleplerin azalması üzerine birçok alanda işlerini bıraktıklarını üzülerken görmekteyiz. El emeğine dayalı olarak üretilen bu ürünler, bir nesne olmaktan çok, ustasının elinde bilgi beceri ve her şeyden daha önemlisi ruhuyla şekillenerek üretilmişlerdir. Bu ürünlerin zamanla değeri artarken, “zanaat” kavramı içinden kültürel değer taşıyan ürünler, “sanat” kavramı içerisinde yerlerini almışlardır. Bu da göstermektedir ki her biri sanatsal değerde olup ve Türk kültürünün devamlılığı açısından önemlidir. Ulusal kültürümüzün kendine özgü niteliklerini yitirmeden el sanatlarımızın araştırılıp tespitlerinin yapılarak kayıt altına alınması da kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Türk el sanatlarında farklı sınıflandırmalar içerisinde yer alan, insanlık tarihi kadar eski olan örme sanatı, insan yaşamının geçirdiği gelişim dönemlerine paralel olarak değişiklikler göstermiştir. İhtiyaçların karşılanmasında, eşyaların yapımında kullanılan teknik ve desen özellikleri birbirini tamamlayarak günümüzde de bu süreç önemini korumaktadır (Özbaşı, vd, 2009, s. 2). Örucülük sanatı içerisinde Türk köylü çorapları ve oyalarımız yörelere göre, uygulama alanlarındaki incelikleri ve örneklerin ortaya koyulduğu sanatlarımızdandır. Bu sanatlar Türk kültürünün özelliği ve çeyiz geleneğimizin gereği olarak süsleme ve süslenmeye olan ilgiyle birlikte taşıdıkları farklı anlamlarla da günümüze kadar gelebilmişlerdir. Duygu ve düşüncelerin açıkça söylenmediği bir ortamda kadınlarımız yazmasının kenarını süslediği ve süslediği oylarla çevresine mesajlar göndermiş, onu kendine sözsüz bir iletişim aracı yapmıştır (Özbaşı, 1997, s. 128). Oyalar, kendi içinde karşıya ilettikleri mesajlar ve derin anlamlar içerirken, kadının başındaki oyadan mutlu ya da mutsuz olduğu anlaşılmaktadır. Yörelere yapılan çeyiz uygulamalarında düğün öncesi hazırlanan bohçalarda kayınvalideden gelene, gelinden kayınvalideye gönderilen özel mesajlar içeren oylar yer almıştır. Aile ve akraba arasında, komşu münasebetlerinde, şöenlerde kullanılarak, sevgi, sitem gibi çeşitli ilişkilerin duygusal yönlerini olduğu kadar, sosyal ilişkilerinde iyi, ya da kötü yönlerini anlatmaktadır (Özbel, 1979, s. 22). Kadın giyiminde çember, yemeni gibi başörtülerini, hotozları, fesleri, iç çamaşırlarını ve üç etekleri süsleyen oyların ayrıca kemere veya yakaya takılmak üzere giyim aksesuarı olarak tasarlanmış örnekleri (dal oya, yanak döven) de vardır (Barışta, 1994, s. 307). Yapılan araştırmalarda tespit edilen oya örnekleri araca ve gerece göre sınıflandırılırken, geçmişte yapılan kadın ve erkek oya örneklerimizin de estetik güzellikleri izleyenleri hayran bırakacak düzeydedir.



Fot 1. Mudurnu Tığ Oyaları

Yörelere göre teknik ve motif özellikleriyle çeşitlilik gösteren oyarımızın günümüze kadar çok az bir bölümü incelenerek tespit edilebilmiştir. Bu çalışmada tarama yöntemi kullanılmış, Bolu İli Mudurnu İlçesinde tespit edilen tığ oyası örneklerinden bir bölümü incelemeye alınarak fotoğraflanmış, teknik, renk, motif ve kompozisyon özellikleri yönünden incelenerek belgelenmesi ve korunması amaçlanmıştır. Mudurnu iğne oyalarına ait çalışmalar literatürde tespit edilirken, tığ oyalara ait herhangi bir çalışmanın bulunmaması araştırmanın da önemini ortaya koymaktadır. Mudurnu, tarihsel ve kültürel anlamda köklü bir birikime sahip geçmişten günümüze el sanatları üretimi yönünden küçük atölyeleriyle dikkat çeken bir ilçedir. Zengin el sanatları üretimi içerisinde yer alan oya örücülüğünün kadınlar tarafından sevilerek yoğun bir şekilde yapıldığı yöre araştırmaları esnasında gözlemlenmiştir.

Bolu İlinin Güneyinde yer alan Mudurnu İlçesi, coğrafi güzellikleri yanında, zengin tarihi geçmişiyle birlikte mimari dokusu, gelenek ve göreneğine bağlı zengin kültür özellikleriyle adeta bir açık hava müzesi görünümündedir. Mondros Müterakesi sonrasında Mevcut gelişimin farkında olan Mudurnu halkı ve aydınlarının Kurtuluş Savaşında verdikleri destek dolayısıyla, Mustafa Kemal Atatürk tarafından bir telgrafla onurlandırılmışlardır. “Sevgili Mudurnulular! Kurtuluş Savaşı’nın en zor günlerinde Kuvay-i Milliye verdiğiniz destek ve gösterdiğiniz kahramanlığa teşekkür ederim.” ifadeleri yer almıştır (Mudurnu Belediyesi,2023). Mudurnu, Osmanlı imparatorluğunun kuruluş dönemlerinden itibaren köklü ve zengin bir kültüre sahiptir. El sanatları bakımından oldukça zengin ve gelişmiş bir ekonomiye sahip olan Mudurnu’da demircilik, bakırcılık, semercilik, sepetçilik, kalaycılık, ahşap oymacılığı, yemenicilik, dokumacılık ve iğne oyası üretimi yakın zamanlara kadar yapılmıştır (Mudurnu Belediyesi,2023). Bundan yüzyıl önce tüm Anadolu’ya gönderdiği el yapımı iğneleriyle ünlü olan Mudurnu’dan geçen Evliya Çelebi ise Seyahatnamesinde, sıra sıra 1100 iğneci dükkânlarının dizildiği Mudurnu çarşısı ve iğnelerinden övgüyle bahsetmiştir (Mudurnu Belediyesi,2023). O günden bugüne Mudurnu’da iğne oyasıyla birlikte diğer oyalara kadınlar tarafından büyük bir azimle devam ettirilmesi belki de geçmişten gelen bu aracın (İğnenin) etkisinin olduğu düşünülebilir.

Bolu İli Mudurnu İlçesi Tığ Oyalarının Özellikleri

Bu çalışmada, Bolu Mudurnu’lu Nurdan Çakır Öz’ün sandığında bulunan iğne tığ ve mekik oyalari içerisinde, 30 adet tığ oyası incelemeye alınmıştır. Bu tığ oyası örneklerinin detaylı fotoğrafları çekilerek kullanılan araç gereç, teknik, renk, motif ve kompozisyon özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Çeyiz geleneğiyle birlikte oyalara kadınlar tarafından yaygın yapıldığı tespit edilmiştir. Çeyiz sandıklarında

birbirinden güzel oylar arasında iğne oylarının yöre kültüründe özel bir yeri olmakla birlikte tığ oylarının da en az iğne oyları kadar özenle yapıldığı görülmektedir. Kullanım ve hediye amacıyla yapılan tığ oylarının, bir kısmının da nesilden nesile aktarılması amacıyla hatıra olarak yerlerini korumaktadır.



Fot.2. Namaz örtüsü



Fot.2. Çember oya

Mudurnulu bir ailenin tek evladı olan, Nurdan Çakır Öz evli ve iki kız çocuk annesi bir sağlık çalışanıdır. Annesi Şayen Çakır tarafından, kendisine çeyiz amacıyla yapılmış olan iğne, mekik, firkete ve tığ oyları, el değmemiş bir şekilde sandıkta muhafaza edilmektedir. 1959-2017 yılları arasında yaşamış annesi, tarafından yapılmış oylar, çember, tülbent, mevlüt örtüleri ve mendil kenarlarını süslemektedir. Oyların arasında Nurdan Çakır Öz'ün anneannesinin yaptığı oldukça eski ve kıymetli iğne oyası örnekleri de teknik ve malzeme özellikleriyle dikkat çekmektedir. Her bir oyanın annesinin el emeği olduğunu, kendisi için büyük önem taşıdığını belirten Nurdan Çakır bu oyları kızlarına büyük annelerinden hatıra olarak bırakacağını belirtmiştir.

Tığ Oylarının Teknik Özellikleri

İncelemeye alınan örneklem grubunda yer alan tığ oylarının, renkli çember (yazma) ve beyaz tülbent kenarlarını süslediği görülmektedir. Özel oya örnekleriyle süslü renkli baş örtüleri yörede "çember" ismiyle anılmakta olup bunlar günlük ve gezmelik olarak kullanılmaktadır. Gezmelik hazırlanan çemberlerin kenarları daha gösterişli tığ oylarıyla süslenirken, ev içi kullanıma yönelik olarak yapılan çember ve beyaz tülbentlerin ise daha basit oylarla süslediği görülmektedir. Özellikle beyaz tülbentlerin banyo sonrasında ıslak saçları kurutmak amacıyla kullanıldıkları için, basit oylarla süslandıkları belirtilmiştir. İncelemeye alınan eski ve yeni örnekler arasında pamuk, floş ve sentetik ipliklerin kullanıldığı görülmektedir. Günümüzde sandıklarda saklanan bunca güzelliği oluşturan oyların yapımında doğal malzeme yerini artık sentetik malzemeye bırakmıştır. Geçmişte, oyların yapımında özellikle pamuk, ipek ve floş iplikler kullanılırken, ipek ve pamuk üretiminin azalmasıyla birlikte piyasaya sürülen hazır malzemelerin sağlamlığı, çok renkliliği ve renk özelliğini kaybetmemesi gibi etkenler oya yapımında ipliklerin tercih sebebi olmuştur.



Fot 4. Tığ ve Firkete Tekniği Örneği






Fot 5. Tığ Oyası Örneği

Genellikle oylar yapılan araçlara, tekniğe, kullanım yeri ve kullanılan süsleyici gereçlere göre isimlendirilmekte ve sınıflandırılmaktadır. Tığ oylarının arasında tespit edilen pullu ve boncuklu az sayıda örnekler de bulunmaktadır. Oylar tığ iğne ve mekik tekniği ile yapılmış "oyacaktı" adı verilen şerit üzerine, birbirine bağlantılı ana motiflerden veya bağlantısız ara ve ana motiflerden oluşmaktadır. Tığ oylarında, zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek, trabzan, örümcek ilmek, dolgu ilmek gibi basit tığ teknikleri kullanılmaktadır. İncelenen oyalarda tığ tekniğiyle birlikte, tığ ve firkete tekniği, tığ ve iğne tekniğinin de bir arada kullanıldığı örnekler yer almaktadır.

Nurdan Çakır Öz Koleksiyonu Tığ Oyaları Yöresel Özellikleri

Bu koleksiyonda yer alan tığ, firkete, mekik oylarından 30 tane başörtüsü kenarına yapılmış tığ oyları örneklem olarak araştırma kapsamı içerisinde değerlendirilmiştir. Her yörenin kendine özgü oya örnekleri bulunmakla birlikte, sosyal etkileşim ve kız alıp vermeye birlikte kültürel özelliklerin de bir yerden bir yere taşınması kaçınılmazdır. Tabloda, 23 adet çember, 4 adet, tülbent, 3 adet namaz örtüsü kenarlarını süsleyen toplamda 30 adet tığ oyası örneği bulunmaktadır. Tığ oyası örnekleri, araç, gereç, teknik, renk, kompozisyon ve bezeme özellikleri yönünden değerlendirilmiştir.

MUDURNU NURDAN ÇAKIR ÖZ KOLEKSİYONU TIĞ OYALARI		
 <p>İsim: - Araç: Tığ, Firkete Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek ve üçlü ilmekler kullanılarak Şerit (oyacaktı) üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur.</p>	 <p>İsim: İbikguguk Araç: Tığ, Firkete Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek ve üçlü ilmekler kullanılarak, şerit (oyacaktı) üzerine bağlantısız ana ve ara motifler oluşturulmuştur.</p>	 <p>İsim: - Araç: Tığ, Firkete Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek ve üçlü ilmekler kullanılarak, firkete tekniği üzerine birbirine bağlantılı ara ve bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur.</p>



İsim: Nergis
Araç: Tığ Firkete
Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ve üçlü ilmekler kullanılarak firkete tekniği üzerine birbirine bağlantılı ara ve bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur.



İsim: Çilek
Araç: Tığ
Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek ve örümcek tekniği ile yapılmış şerit üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur.



İsim: Limon
Araç: Tığ
Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek ve örümcek tekniği ile yapılmış şerit üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur.



İsim: Domates
Araç: Tığ
Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, dolgu ilmek ve örümcek ilmek tekniği ile yapılmış şerit üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur.



İsim:-
Araç: Tığ
Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek ve örümcek tekniği kullanılarak tülbent kenarına yapılan trabzan üzerine bağlantılı ara motiflerden oluşturulmuştur



İsim: Yelpaze
Araç: Tığ
Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek ve örümcek tekniği ile yapılmış şerit üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur.



İsim: -
Araç: Tığ
Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek ve örümcek tekniği ile yapılmış şerit üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur.



İsim: Gül küpe
Araç: Tığ
Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek ve örümcek tekniği ile yapılmış şerit üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur.



İsim: Salkım üzüm
Araç: Tığ
Teknik: Zincir, tekli ilmek, dolgu ilmek ve örümcek tekniği kullanılarak çember kenarına yapılan şerit üzerine bağlantılı ana motiflerden oluşturulmuştur.



İsim:-
Araç: Tığ
Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek kullanılarak, çember kenarına örümcek tekniği ile yapılmış şerit üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur.



İsim: Nergis
Araç: Tığ
Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek kullanılarak, çember kenarına trabzan yapılmış şerit üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur



İsim: Sarıpatatya
Araç: Tığ
Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek kullanılarak, çember kenarına trabzan yapılmış şerit üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur



İsim: Yelpaze
Araç: Tığ
Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek kullanılarak, çember kenarına yapılan trabzan üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur.



İsim: Yonca
Araç: Tığ
Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek kullanılarak, çember kenarına yapılan trabzan üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur.



İsim: -
Araç: Tığ
Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek kullanılarak, çember kenarına yapılan trabzan üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur.



İsim:-
Araç: Tığ
Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek ve örümcek tekniği kullanılarak, çember kenarına yapılan trabzan üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur.






İsim: Söğüt Filizi
Araç: Tığ
Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek tekniği kullanılarak, zincir üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur.



İsim: Bebekli
Araç: Tığ
Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek ve örümcek tekniği kullanılarak, zincir üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur.

		
<p>İsim: - Araç: Tığ Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek ve örümcek tekniği kullanılarak, çember kenarına bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur.</p>	<p>İsim: - Araç: Tığ Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek ve örümcek tekniği kullanılarak, çember kenarına bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur.</p>	<p>İsim: - Araç: Tığ Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek tekniği kullanılarak, zincir üzerine birbirine bağlantılı ana motiflerden oluşturulmuştur.</p>
		
<p>İsim: - Araç: Tığ Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek tekniği kullanılarak, zincir üzerine birbirine bağlantılı ana motiflerden oluşturulmuştur</p>	<p>İsim: Çam kozalağı Araç: Tığ Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek ve örümcek tekniği kullanılarak, zincir üzerine birbirine bağlantılı ana motiflerden oluşturulmuştur.</p>	<p>İsim: El ele kızlar Araç: Tığ Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek ve örümcek ilmek tekniği kullanılarak, zincir üzerine birbirine bağlantılı ana motiflerden oluşturulmuştur.</p>

		
<p>İsim: Pullu Araç: Tığ Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek ve örümcek ilmek tekniği kullanılarak, zincir üzerine birbirine bağlantılı ana motiflerden oluşturulmuştur.</p>	<p>İsim: - Araç: Tığ Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek ve örümcek ilmek tekniği kullanılarak, zincir üzerine birbirine bağlantılı ana motiflerden oluşturulmuştur.</p>	<p>İsim: - Araç: Tığ Teknik: Zincir, tekli ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek ve örümcek tekniği kullanılarak, çember kenarına yapılan trabzan üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşturulmuştur.</p>

Tablo 1. Mudurnu Tığ Oyalarında Kullanılan Araç Gereç Özellikleri

Araç ve Gereç Tablosu						
Araç				n	%	
Tığ		26		26	87	
Firkete +Tığ		4		4	13	
Gereç				n	%	
Sentetik iplik	27			27	90	
Floş iplik		2		2	6	
Pamuk iplik			4	4	13	
Pul			1	1	3	
Boncuk			1	1	3	

Not: Birden fazla gereç kullanıldığından toplam alınmamıştır.

Tablo 1 de kullanılan araçlar incelendiğinde; en çok %87 ile tığ, %13 ile tığ ve firkete tekniğinin birlikte kullanıldığı örnekler tespit edilmiştir.

Tığ oyları gereç tablosu incelendiğinde; tığ oyası örneklerinde %90 ile sentetik ipliğin, %13 ile pamuk ve %6 ile floş ipliğin kullanıldığı görülmektedir.

Genel olarak yöreye ait farklı tekniklerle yapılan oylar incelendiğinde, sadece tığ ve tığ ile firkete tekniğinin birlikte kullanıldığı örnekler yer almaktadır. Ayrıca tığ oylarında %3 ile pul ve boncuklar süsleme gereci olarak kullanılmıştır.

Tablo 2. Mudurnu Tığ Oyalarında Kullanılan Renk Özellikleri

Renk Tablosu		
Renkler	n	%
Beyaz	14	46,6
Pembe	1	3
Kırmızı	2	6,6
Mor	6	20
Sarı	6	20

Somon	5	16,6
Açık Yeşil	6	20
Koyu Yeşil	6	20
Su yeşili	1	3
Kahve	2	6
Bordo	1	3
Mavi	1	3
Siyah	2	6
Ebruli	6	20

Not: Birden fazla renk kullanıldığından toplam alınmamıştır.

Tablo 2 de incelenen renk dağılımına göre; en çok %46,6 ile beyaz, %20 ile mor, sarı, yeşil ve ebruli renklerin oya yapımında kullanıldığı görülmektedir. En az %3 ile bordo, su yeşili, mavi ve pembe renk kullanılmıştır. Mudurnu tığ oyalarda çok renklilik dikkat çekmektedir.

Tablo 3. Mudurnu Tığ Oyalarında Kullanılan Teknik Özellikler

Örgü Teknikleri			
	Tığ	Firkete	%
	n	n	
Zincir	30		100
Örümcek	17		56
Trabzan	9		30
Tekli ilmek	30		100
Çift ilmek	10		33
Üçlü ilmek	24		80
Dolgu	2		6
Firkete		4	13

Not: Birden fazla teknik kullanıldığından toplam alınmamıştır.

Tablo 3'te yer alan örgü teknik özelliklerine göre; en çok %100 ile zincir ve tekli ilmeğin, %80 ile üçlü ilmek kullanıldığı görülmektedir. En az %6 ile dolgu ve firkete tekniği kullanılmıştır.

Mudurnu'da farklı tekniklerle yapılan oyalarda tığ örgü tekniği temel teknik olmakla birlikte, diğer tekniklerle yapılan oyalarda yardımcı teknik olarak firkete tekniği kullanılmıştır.

Tablo 4. Mudurnu Tığ Oyalarında Kullanılan Kompozisyon Özellikleri

Oyaların Kompozisyon Özellikleri	n	%
Firkete ve tığ tekniği ile örülmüş (oyacaktı) şerit üzerine birbirine bağlantılı ve bağlantısız ana ve ara motiflerden oluşan oyalarda	4	13
Örümcek tekniği ile örülmüş şerit üzerine bağlantılı ve bağlantısız ana motiflerden oluşan oyalarda	9	30
Trabzan tekniği ile örülmüş şerit üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşan oyalarda	10	34
Zincir tekniği üzerine birbirine bağlantılı ve bağlantısız ana motifler oluşan oyalarda	7	23
Toplam	30	100

Tablo 4'te yer alan kompozisyon özelliklerine göre; en çok %56 ile örümcek tekniği ile örülmüş şerit üzerine, bağlantılı ve bağlantısız ana motiflerden oluşan tığ oyalarda, %30 ile Trabzan tekniği ile örülmüş şerit üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşan tığ oyalarda

bulunmaktadır. En az %13 ile firkete ve tığ tekniği ile örülmüş (oyacaktı) şerit üzerine birbirine bağlantılı ve bağlantısız ana ve ara motiflerden oluşan tığ oyaları yer almaktadır.

Yöre kadınları farklı kompozisyon özellikleriyle oyalarını şerit şeklinde ördükten sonra çember etrafına dikmektedir. Bir kısım oya örneğinde ise oylar çember kenarına yapılmaktadır.

Tablo 5. Mudurnu Tığ Oyalarında Kullanılan Bezeme Özellikleri

Oyaların Bezeme Özellikleri		n	%
Geometrik	Daire, yarım daire, üçgen, elips ve dikdörtgen	30	100
Bitkisel	Nergis, sarıpatatya, çilek, limon, domates, salkım üzüm, nergis (2) yonca, söğüt filizi, çam kozalağı,	11	36
Nesneli	Gül küpe, pullu, yelpaze (2)	4	13
Figürlü	İbik guguk, bebekli, el ele kızlar	3	10
İsimsiz		11	36

Not: Birden fazla teknik kullanıldığından toplam alınmamıştır.

Tablo 5'te yer alan oyların bezeme özelliklerine göre; en çok %100 ile oyların geometrik bir form özelliğine sahip oldukları görülmektedir. %13 ile isimsiz olan oya örnekleri, şekil itibarıyla nesneli ve bitkisel form içinde değerlendirilebilir. %10 ile en az figürlü bezemelerin yer aldığı örnekler bulunmaktadır.

Oyalarda Türk kadını doğada gördüğü canlılarla birlikte, sosyal hayatta yaşadığı olaylar, nesnelere, figürler kendine ilham kaynağı olmaktadır. Tığ oylarının bütününe baktığımızda hepsinde iki boyutlu geometrik form özelliği taşıyan örnekler yer almaktadır.

Sonuç

Bolu Mudurnu ilçesi kültürel zenginliği içerisinde çeyiz geleneğine bağlı olarak yapılan iğne, tığ, firkete ve mekik oyları geleneksel olarak çeyizlerde yer almaktadır. Günümüzde takı, küpe yaka çiçeği fular gibi farklı kullanım alanına yönelik olarak iğne oyları yapılsa da yöre kadınlarının kızlarına ve gelinlerine yapılan oya örnekleri sandıklardaki yerlerini hala korumaktadır. Mudurnu iğne oyları üzerine tez ve makaleler tespit edilirken, tığ oylarına ait yapılan araştırma bulunmamaktadır. Bu yüzden geçmişe yönelik oyların tespit edilmesi, kültürel kimliğimiz ve geleneğimizin kaybolmaması adına oldukça önemlidir. Mudurnu 'da Nurdan Çakır Öz'e ait annesinin yaptığı tığ oyları yöre özelliğinin tespit edilmesine ve kültürün belgelenecek taşınmasında ayrıca önem taşımaktadır. Yörede "gezmelik" olarak ifade edilen özel günlerde özellikle iğne oyalı ve tığ oylarının yapıldığı çemberler kullanılmaktadır. Düğünden önce ve düğünden sonra hediye etmek, özel günlerde (gezmelik) ve günlük kullanıma yönelik olarak model özelliklerinin farklılık gösterdiği görülmektedir. Hediye ve özel günler için yapılan çember ve namaz örtülerindeki oyalarda renk uyumuyla birlikte tekniklerin daha detaylı ve özenli olduğu, günlük kullanıma yönelik çember ve tülbent kenarlarında ise daha basit tekniklerle oyların yapıldığı tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında değerlendirilen Mudurnu tığ oylarında, %87 ile tığ aracı ile yapılan örnekler yer alırken tığ ve firkete kullanılan %13 ile yapılan örneklerde yer almaktadır. Renk kullanımlarında en çok %4,6 ile beyaz ipliğin bunu sırasıyla %20 ile mor, sarı, ebruli ve yeşilin tonlarının kullanıldığı görülmektedir. Günümüzde renk seçeneğinin çok olması ve kullanımına yönelik özelliklerinden dolayı tığ oylarında sentetik ipliğin daha çok kullanıldığı örnekler bulunmaktadır.

Tığ oyalarında kullanılan tekniklerde ise %100 ile tamamında tığ ve tekli ilmek tekniği kullanılmıştır. En az kullanılan teknik ise %2 ile dolgu tekniği olmuştur. Mudurnu tığ oyalarında kullanılan kompozisyon özelliklerine göre, %10 ile trabzan tekniği ile örülmüş şerit üzerine bağlantısız ana motiflerden oluşan oya kompozisyonları yer alırken %4 ile Firkete ve tığ tekniği ile örülmüş (oyacaktı) şerit üzerine birbirine bağlantılı ve bağlantısız ana ve ara motiflerden oluşan oya kompozisyonları yer almaktadır. Mudurnu tığ oyası örnekleri, şerit halinde örüldükten sonra çember ve tülbent kenarına dikildiği gibi, kenar kıvrıma işlemiyle birlikte üzerine örülen örnekler de bulunmaktadır. Şerit şeklinde örüldükten sonra çember kenarına dikilen oyarlar, kullanıma bağlı olarak çember yıprandığı zaman sökülerek yeniden kullanılabilir. Fakat direk çembere yapılan oyarlar, çemberdeki yıpranmalarla birlikte yeniden kullanımı mümkün değildir. Mudurnu tığ oyalarında bezeme özellikleri incelendiğinde, %30 ile tamamı geometrik bir form özelliği taşımaktadır. Bunu %11 ile bitkisel ve isimsiz formlar, %4 ile nesne isimlerinin yer aldığı ve en az %3 ile figürlü örnekler yer almaktadır. Doğayı, sosyal olayları ve kişileri ilham kaynağı olarak yorumlayan kadınlar ellerinde şekillenen biçimlenen birçok oyalara da ismini vermektedir. Diğer yörelerimizde olduğu gibi Mudurnu'da da oyarların yapımı azalan iğne ve tığ oyalı çemberlerin yerini hazır harçlarla süslü tekstil ürünü örtüler almaktadır. Günümüzde köylerden kentlere göç nedeniyle birlikte, değişen sosyal normlar ve moda akımları gibi etkenler gençlerin el sanatları ürünlerine ilgilerinin azalmasına sebep olmaktadır. Birçok ailede çeyiz amacıyla yapılan oyarlarla birlikte farklı işlemeli tekstil ürünlerin zaman içerisinde kullanılmadan, ekonomik ve ticari amaçlı olarak el değiştirdiği antikacı dükkanlarında satışa sunulduğu görülmektedir. Kültürel özellik taşıyan ve hala belgelenmemiş yörelerde sandıklarda yer alan oya örneklerinin tespit edilerek kayda alınması literatüre kazandırılması önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Kapan Ezici, A. (2005). Sanatçının Kişiliği ve Yaratma Psikolojisi. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 6, 122-127.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2005). *Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Halk Plastik Sanatları*. (Haz.H.Örcün Barışta.) Ankara: Kozan Ofset Matbaacılık San.ve Tic. Ltd. Şti.
- Mudurnu Belediyesi. (2023). Mudurnu Tarihi. <https://mudurnu.bel.tr/mudurnu/mudurnu-tarihi> [Erişim tarihi: 14.11.2023]
- Mudurnu Belediyesi. (2023). Mudurnu El Sanatları. <https://mudurnu.bel.tr/mudurnu/mudurnu-el-sanatlari> [Erişim tarihi: 14.11.2023]
- Özbağı, T,- vd. (2009). *Halk Bilim Araştırmaları Merkezi Koleksiyonundan El Sanatları Örnekleri II*. TC. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları: 1898.
- Özbağı, T. (1997). Geleneksel Türk El Sanatlarımızdan Oyarların Dünyü Bugünü Geleceğin Sorunları. *El Sanatları Dergisi*,1,125-139.
- Özbel, K. (1979). İğne ve Tığ İşi Oyarlar. *Türkiyemiz*, 28, 21-26.

Kaynak Kişi

Nurdan Çakır Öz